

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 3

2026

GLOBALLASHUV SHAROITIDA YOSHLAR MA'NAVYIY TARBIYASIDA SHARQ FALSAFASI G'OYALARINING O'RNI VA AHAMIYATI

Abduvohidova Laziza Farhod qizi

O'zbekiston Milliy universiteti, stajyor-o'qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan hozirgi davrda yoshlar ma'naviy tarbiyasini shakllantirishda Sharq falsafasi g'oyalari tutgan o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Sharq mutafakkirlari tomonidan ilgari surilgan axloqiy, ma'naviy va tarbiyaviy qarashlarning yosh avlodni komil inson sifatida tarbiyalashdagi nazariy ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, globallashuv sharoitida turli madaniy ta'sirlar kuchayib borayotgan bir paytda milliy va ma'naviy qadriyatlarni asrab-avaylash hamda yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlash zarurati asoslanadi. Maqolada Sharq falsafasining insonparvarlik, adolat, ilmga intilish va axloqiy poklik kabi g'oyalari yoshlar tarbiyasida muhim omil ekani haqida xulosa chiqariladi. Tadqiqot natijasida Sharq falsafasi merosidan samarali foydalanish yoshlarning ma'naviy barkamolligini ta'minlashda muhim omil ekanligi xulosa qilinadi.

Kalit so'zlar: Sharq falsafasi, globallashuv, yoshlar tarbiyasi, ma'naviyat, ma'naviy qadriyatlar, sharq mutafakkirlari, komil inson, axloqiy tarbiya, milliy qadriyatlar, ma'naviy meros, yoshlar ma'naviyati, ijtimoiy taraqqiyot.

ЗНАЧЕНИЕ ИДЕЙ ВОСТОЧНОЙ ФИЛОСОФИИ В ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОМ ВОСПИТАНИИ МОЛОДЕЖИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Абдувохидова Лазиза Фарход кизи

Национальный университет Узбекистана, стажёр-преподаватель

Аннотация

В данной статье анализируется роль и значение идей восточной философии в формировании духовно-нравственного воспитания молодежи в условиях усиливающихся процессов глобализации. Освещается, что нравственные, духовные и воспитательные взгляды, выдвинутые восточными мыслителями, служат важной теоретической основой для воспитания молодого поколения как всесторонне развитой и гармоничной личности. Кроме того, в условиях глобализации, когда усиливается влияние различных культур, обосновывается необходимость сохранения национальных и духовных ценностей, а также укрепления духовного иммунитета молодежи. В статье идеи восточной философии, такие как гуманизм, справедливость, стремление к знаниям и нравственная чистота, рассматриваются как важные факторы в воспитании молодежи. В результате исследования делается вывод о том, что эффективное использование богатого наследия восточной философии является важным фактором обеспечения духовной зрелости и нравственного совершенствования молодежи.

Ключевые слова: Восточная философия, глобализация, воспитание молодежи, духовность, духовные ценности, восточные мыслители, совершенный человек, нравственное воспитание, национальные ценности, духовное наследие, духовность молодежи, социальное развитие.

THE IMPORTANCE OF THE IDEAS OF EASTERN PHILOSOPHY IN THE SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF YOUTH IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Abduvohidova Laziza Farhod qizi
National University of Uzbekistan, Trainee Lecturer

Abstract

This article analyzes the role and significance of the ideas of Eastern philosophy in shaping the spiritual and moral upbringing of youth in the context of increasing globalization. The moral, spiritual, and educational views put forward by Eastern thinkers are highlighted as an important theoretical foundation for raising the younger generation as well-rounded and morally mature individuals. Furthermore, in the conditions of globalization, where various cultural influences are intensifying, the necessity of preserving national and spiritual values and strengthening the moral resilience of youth people is substantiated. The article interprets the ideas of Eastern philosophy—such as humanism, justice, the pursuit of knowledge, and moral purity—as important factors in the education of youth. As a result of the research, it is concluded that the effective use of the rich heritage of Eastern philosophy plays a significant role in ensuring the spiritual maturity and moral development of young people.

Keywords: Eastern philosophy, globalization, youth education, spirituality, spiritual values, Eastern thinkers, the perfect human being, moral education, national values, spiritual heritage, youth spirituality, social development.

XXI asrda globallashuv jarayonlari dunyoning barcha sohalariga, jumladan, ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Globallashuv natijasida turli xalqlar o'rtasidagi aloqalar kengayib, axborot almashinuvi tezlashmoqda hamda madaniyatlar o'zaro integratsiyalashmoqda. Shu bilan birga, ushbu jarayon yoshlar ongiga turli g'oya va qarashlarning kirib kelishiga ham sabab bo'lmoqda. Natijada yosh avlodning ma'naviy dunyoqarashini shakllantirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq holda tarbiyalash dolzarb vazifalardan biriga aylanmoqda.

Bugungi kunda yoshlar jamiyatning eng faol qatlamlaridan biri bo'lib, ularning ma'naviy kamoloti jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan hisoblanadi. Shu bois globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviy tarbiyasini mustahkamlash, ularda milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik, insonparvarlik va yuksak axloqiy fazilatlarni shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonda boy tarixiy va falsafiy merosga ega bo'lgan Sharq falsafasi g'oyalari muhim nazariy va amaliy manba bo'lib xizmat qiladi. Sharq mutafakkirlari tomonidan ilgari surilgan ma'naviy-axloqiy qarashlar inson kamoloti, jamiyat barqarorligi hamda axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashga qaratilgan. Xususan, Sharq falsafasi insonni ma'naviy yetuk, bilimli, adolatli va jamiyat oldidagi mas'uliyatini chuqur anglaydigan shaxs sifatida tarbiyalash g'oyalarini ilgari suradi. Bu g'oyalar bugungi globallashuv jarayonida yoshlarni turli ma'naviy tahdidlardan himoya qilishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Shu jihatdan, globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviy tarbiyasini takomillashtirishda Sharq falsafasi g'oyalarining ahamiyatini o'rganish, ularning zamonaviy tarbiya jarayonidagi o'rni va imkoniyatlarini tahlil qilish ilmiy jihatdan muhim hisoblanadi.

Globallashuv jarayoni bir tomondan insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichini boshlab bergan bo'lsa, ikkinchi tomondan ma'naviy hayotda ayrim muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, yoshlar ongiga turli mafkuraviy ta'sirlarning kirib kelishi, ommaviy madaniyatning keng tarqalishi hamda axborot oqimining cheksiz darajada ortib borishi yoshlar ma'naviy tarbiyasiga alohida e'tibor qaratishni taqozo etmoqda. Bunday sharoitda yoshlarni mustahkam ma'naviy immunitetga ega qilib tarbiyalash jamiyat oldidagi muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Yoshlar ma'naviy tarbiyasini shakllantirishda milliy va tarixiy merosdan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega. Sharq falsafasi asrlar davomida inson kamoloti, axloqiy yetuklik va jamiyat barqarorligini ta'minlashga qaratilgan g'oyalarni o'zida mujassam etib kelgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Sharq mutafakkirlari insonni nafaqat

bilimli, balki yuksak axloqiy fazilatlarga ega bo'lgan barkamol shaxs sifatida tarbiyalash g'oyasini ilgari surganlar. Sharq falsafiy merosida insonning ma'naviy kamoloti, axloqiy poklik, adolat, mehr-oqibat, halollik va ilmga intilish kabi qadriyatlar alohida o'rin egallaydi. Bu g'oyalar bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan bo'lib, yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli globallashuv sharoitida yoshlar tarbiyasida Sharq mutafakkirlari merosini chuqur o'rganish va undan samarali foydalanish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Bugungi kunda jamiyat rivojida yoshlarning faolligi va ma'naviy yetukligi muhim omillardan biri hisoblanadi. Yoshlar ma'naviy dunyoqarashining shakllanishida ta'lim tizimi, oila, jamiyat va madaniy muhit muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, ta'lim jarayonida Sharq falsafasi g'oyalaridan foydalanish yoshlarning ma'naviy tafakkurini rivojlantirish, ularda milliy o'zlikni anglash hamda umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviy tarbiyasida Sharq falsafasi g'oyalarining o'rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan tadqiq etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi globallashuv jarayonida yoshlar ma'naviy tarbiyasini shakllantirishda Sharq falsafiy merosining ahamiyatini tahlil qilish va uning zamonaviy tarbiya tizimidagi o'rnini aniqlashdan iboratdir. Globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviy tarbiyasini shakllantirish masalasi zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu masala ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan turli jihatlarida o'rganilgan bo'lib, ularning ilmiy ishlarida yoshlarning ma'naviy kamoloti, milliy qadriyatlarni saqlash, axborot makonining yoshlar ongiga ta'siri hamda globallashuv jarayonida yuzaga kelayotgan ma'naviy muammolar keng yoritilgan.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, yoshlar ma'naviy tarbiyasini rivojlantirishda tarixiy-falsafiy merosdan foydalanish, ayniqsa Sharq mutafakkirlarining g'oyalarini chuqur o'rganish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Sharq falsafasi inson kamoloti, axloqiy yetuklik va jamiyat taraqqiyoti masalalarini markaziy o'ringa qo'ygan falsafiy tafakkur tizimlaridan biri hisoblanadi. Sharq mutafakkirlarining asarlarida insonning ma'naviy yetukligi, ilm-ma'rifatga intilishi, jamiyatdagi adolat va axloqiy poklik masalalari alohida o'rin egallaydi. Ularning fikricha, jamiyat taraqqiyoti, avvalo, insonlarning ma'naviy kamoloti bilan bevosita bog'liqdir.

Sharq falsafiy tafakkurining yirik namoyandalardan biri Abu Nasr Farobiy hisoblanadi. U o'zining ijtimoiy-falsafiy qarashlarida inson kamoloti, komil jamiyat va ma'naviy tarbiya masalalariga alohida e'tibor qaratgan. Farobiy "Fozil odamlar shahri" asarida jamiyat taraqqiyoti uchun insonlarning bilimli, axloqan pok va ma'naviy barkamol bo'lishi zarurligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, insonni komillikka yetkazuvchi asosiy omillar bilim, axloq va to'g'ri tarbiya hisoblanadi. Farobiy komil inson tushunchasini ilgari surib, bunday inson jamiyat farovonligi va taraqqiyotining muhim omili ekanligini asoslab bergan. Sharq falsafiy tafakkurida muhim o'rin tutgan allomalardan yana biri Abu Ali Ibn Sino. Ibn Sino o'zining falsafiy va pedagogik qarashlarida inson tarbiyasining nazariy asoslarini chuqur tahlil qilgan. Uning fikricha, insonning barkamol shaxs sifatida shakllanishida ilm olish, axloqiy fazilatlarni rivojlantirish va to'g'ri tarbiya muhim ahamiyatga ega. Ibn Sino yoshlarni ma'naviy yetuk shaxs sifatida tarbiyalashda bilim va tarbiyaning uyg'unligini alohida ta'kidlaydi. U inson kamoloti nafaqat jismoniy rivojlanish, balki ma'naviy va axloqiy yetuklik bilan ham belgilanadi deb hisoblaydi.

Sharq falsafasi rivojiga katta hissa qo'shgan allomalardan biri Abu Rayhon Beruniydir. Beruniy o'zining ilmiy merosida insonning ma'naviy kamoloti, ilm-fan va tafakkur erkinligining ahamiyatini alohida ta'kidlagan. Uning fikricha, inson ilm orqali o'zini anglaydi, jamiyatdagi o'rnini belgilaydi va ma'naviy kamolotga erishadi. Beruniy yosh avlodni ilm-fan va ma'rifat ruhida tarbiyalash zarurligini ta'kidlab, ilmning inson hayotidagi o'rnini yuqori baholagan.

Sharq adabiy-falsafiy tafakkurining yana bir buyuk namoyandasi Alisher Navoiy hisoblanadi. Navoiy o'zining badiiy va falsafiy asarlarida insonparvarlik, adolat, halollik, mehr-oqibat va vatanparvarlik kabi yuksak ma'naviy qadriyatlarni ulug'lagan. Uning asarlarida komil

inson g'oyasi markaziy o'rin egallaydi. Navoiy insonning haqiqiy kamoloti uning axloqiy pokligi, ma'naviy yetukligi va jamiyat oldidagi mas'uliyatini anglashida namoyon bo'lishini ta'kidlaydi. Zamonaviy davrda ham globallashuv jarayonining yoshlar ma'naviy tarbiyasiga ta'siri ko'plab olimlar tomonidan o'rganilmoqda. Xususan, ma'naviyat va ma'rifat masalalariga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlarda yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishda milliy qadriyatlar, tarixiy meros va madaniy an'analarning o'rni alohida ta'kidlanadi.

Mazkur tadqiqotda qo'llanilgan asosiy metodlardan biri tarixiy-falsafiy tahlil metodi hisoblanadi. Tarixiy-falsafiy tahlil — bu falsafiy g'oyalar, qarashlar va ta'limotlarning vujudga kelishi, rivojlanishi va zamonaviy ahamiyatini tarixiy jarayonlar bilan uzviy bog'liq holda o'rganish metodidir. Ushbu metod falsafiy g'oyalar va qarashlarning tarixiy shakllanishi, rivojlanish bosqichlari hamda ularning zamonaviy ahamiyatini o'rganishga imkon beradi. Tarixiy-falsafiy tahlil orqali Sharq mutafakkirlarining qarashlari ular yashagan davrning ijtimoiy-siyosiy va madaniy sharoitlari bilan uzviy bog'liq holda o'rganildi.

Tadqiqot jarayonida Sharq falsafasining rivojlanish bosqichlari izchil ravishda tahlil qilindi. Xususan, qadimgi va o'rta asr Sharq falsafasi davrida ilm-fan, axloq va ma'naviyat masalalariga berilgan e'tibor yoshlar tarbiyasida muhim o'rin tutgani aniqlandi. Islom uyg'onish davrida ilmiy va ma'naviy yuksalish jamiyat taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatgani tarixiy misollar asosida asoslab berildi. Shuningdek, tarixiy-falsafiy tahlil yordamida yuqorida tilga olingan mutafakkirlarning g'oyalari tizimli ravishda o'rganilib, ularning bugungi kundagi dolzarbligi ochib berildi. Ularning inson kamoloti, axloq, jamiyat va davlat haqidagi qarashlari globallashuv sharoitida yoshlar tarbiyasida muhim nazariy asos bo'lib xizmat qilishi aniqlandi. Bundan tashqari, tadqiqotda qiyosiy tahlil elementi ham qo'llanilib, Sharq va G'arb falsafasi yondashuvlari o'zaro taqqoslandi. Natijada Sharq falsafasining ko'proq ma'naviy-axloqiy kamolotga yo'naltirilgani, G'arb falsafasining esa individualizm va pragmatizmga urg'u berishi aniqlanib, yoshlar tarbiyasida ushbu yondashuvlarning o'ziga xos jihatlari ochib berildi. Umuman olganda, tarixiy-falsafiy tahlil metodi mazkur tadqiqot mavzusini chuqur va har tomonlama yoritishda muhim metodologik vosita bo'lib xizmat qildi. Ushbu metod orqali Sharq falsafasi g'oyalarining nafaqat tarixiy, balki zamonaviy globallashuv sharoitida ham dolzarbligi ilmiy asosda isbotlandi. Natijada yoshlar ma'naviy tarbiyasida ushbu boy falsafiy merosdan samarali foydalanish zarurligi haqida muhim ilmiy xulosalarga kelindi.

Globalashuv sharoitida yoshlar ma'naviy tarbiyasi masalasini chuqur anglash uchun Sharq va G'arb falsafiy tafakkuri o'rtasidagi qiyosiy tahlil alohida ahamiyat kasb etadi. Qiyosiy tahlil — bu ikki yoki undan ortiq hodisa, g'oya, nazariya yoki tizimlarni o'zaro solishtirish orqali ularning o'xshash va farqli jihatlarni aniqlashga qaratilgan ilmiy metod hisoblanadi. Mazkur yondashuv orqali turli sivilizatsiyalar tomonidan ilgari surilgan ma'naviy-axloqiy qadriyatlar tizimi, inson kamoloti haqidagi qarashlar va tarbiya metodlarining o'ziga xos jihatlari aniqlanadi.

Sharq falsafasi vakillari — Abu Nasr Farobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy va Imom G'azzoliy — o'z ta'limotlarida insonni avvalo ma'naviy-axloqiy mavjudot sifatida talqin qiladilar. Ularning qarashlarida komil insonni shakllantirish jarayoni ichki poklanish, axloqiy barkamollik, ilmga intilish va jamiyat manfaatlariga xizmat qilish kabi mezonlarga asoslanadi. Masalan, Farobiy "fozil jamiyat" konsepsiyasida shaxs kamolotini jamiyat taraqqiyotining asosi sifatida ko'rsa, G'azzoliy inson qalbini poklash va nafsni tarbiyalashni eng muhim vazifa deb hisoblaydi. Navoiy esa insoniylik, mehr-oqibat va adolatni yoshlar tarbiyasining markaziga qo'yadi.

G'arb falsafasi vakillari — Immanuel Kant, John Locke va Jean-Jacques Rousseau — esa inson tarbiyasiga nisbatan biroz boshqacha yondashuvni ilgari suradilar. Ularning ta'limotida individual erkinlik, shaxs huquqlari, ratsional tafakkur va tajriba muhim o'rin egallaydi. Masalan, Kant axloqni burch va aql asosida tushuntirib, insonning mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatiga urg'u beradi. Locke esa inson ongini "toza doska" (tabula rasa) sifatida talqin qilib, tarbiya va muhitning hal qiluvchi rolini ko'rsatadi. Rousseau esa tabiiylik va erkin rivojlanish g'oyalarini ilgari suradi.

Qiyosiy tahlil natijasida quyidagi muhim farqlar va o'xshashliklar aniqlanadi. Avvalo, Sharq falsafasi ko'proq kollektivizm, jamiyat manfaatlari va ma'naviy kamolotga yo'naltirilgan bo'lsa, G'arb falsafasi individualizm, shaxs erkinligi va huquqlariga urg'u beradi. Sharq mutafakkirlari uchun insonning ichki dunyosi, ruhiy pokligi va axloqiy barkamolligi birlamchi bo'lsa, G'arb mutafakkirlari uchun insonning tashqi faoliyati, huquqiy maqomi va ijtimoiy erkinligi muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, har ikki yondashuvda ham umumiy jihatlar mavjud. Xususan, insonni tarbiyalash, uni jamiyatga foydali shaxs sifatida shakllantirish, bilim va tafakkurni rivojlantirish masalalari Sharq va G'arb falsafasida ham markaziy o'rin tutadi. Bu esa globallashuv sharoitida ushbu ikki yondashuvni integratsiyalash imkoniyatini yaratadi.

Globallashuv jarayonida G'arb madaniyati va qadriyatlarining keng tarqalishi yoshlar ongiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu holat ayrim hollarda milliy va ma'naviy qadriyatlarning zaiflashuviga olib kelishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, Sharq falsafasi g'oyalari yoshlarni ma'naviy jihatdan himoya qiluvchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Ular yoshlar ongida axloqiy barqarorlik, milliy o'zlik va ma'naviy immunitetni shakllantirishga xizmat qiladi. Qiyosiy tahlil yana shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim va tarbiya tizimida faqat bir yo'nalishga tayanish yetarli emas. Aksincha, Sharq falsafasining ma'naviy-axloqiy qadriyatlari bilan G'arb falsafasining ratsional va erkinlikka asoslangan yondashuvlarini uyg'unlashtirish samaraliroq natija beradi. Bunday integrativ yondashuv yoshlarni nafaqat ma'naviy barkamol, balki mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega shaxs sifatida tarbiyalash imkonini yaratadi.

Sharq va G'arb falsafasi o'rtasidagi qiyosiy tahlil globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviy tarbiyasini takomillashtirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tahlil natijalari Sharq falsafasi g'oyalarining ustuvor jihatlarini saqlagan holda, zamonaviy global yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish zarurligini ko'rsatadi. Bu esa yoshlar tarbiyasida muvozanatli, kompleks va samarali tizimni shakllantirishga xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqotda yoshlar ma'naviy tarbiyasida Sharq falsafasi g'oyalarining o'rni va ahamiyatini chuqur o'rganish maqsadida kontent tahlil metodidan ham keng foydalanildi. Kontent tahlil — bu matnlar, ilmiy asarlar, falsafiy qarashlar va boshqa manbalarning mazmunini tizimli ravishda o'rganish, undagi asosiy g'oyalar, tushunchalar va tendensiyalarni aniqlashga qaratilgan ilmiy usuldir.

Kontent tahlilning asosiy obyekti sifatida Sharq mutafakkirlarining falsafiy asarlari hamda globallashuv jarayoniga oid zamonaviy ilmiy tadqiqotlar tanlab olindi. Jumladan, Abu Nasr Farobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy va Imom G'azzoliy asarlaridagi ma'naviy-axloqiy qarashlar mazmunan tahlil qilindi. Ushbu manbalarda ilgari surilgan asosiy g'oyalar — komil inson, axloqiy poklik, ilm-ma'rifat, nafsni tarbiyalash va jamiyatga xizmat qilish kabi tushunchalar sifat jihatdan ajratib olindi. Shuningdek, globallashuv jarayonini o'rganishda Anthony Giddens, Zygmunt Bauman va Ulrich Beck kabi olimlarning ilmiy qarashlari kontent tahlil asosida o'rganildi. Ularning asarlarida ilgari surilgan asosiy kategoriyalar — global integratsiya, identitet muammosi, madaniy transformatsiya, ijtimoiy xavf va individualizm kabi tushunchalar alohida guruhlariga ajratildi.

Kontent tahlil jarayonida manbalar quyidagi asosiy mezonlar asosida o'rganildi: birinchidan, matnlarda yoshlar tarbiyasiga oid g'oyalar mavjudligi; ikkinchidan, ma'naviy qadriyatlarning talqin qilinishi; uchinchidan, inson kamoloti va axloqiy yetuklik masalalarining yoritilishi; to'rtinchidan, globallashuvning ijobiy va salbiy ta'sirlariga berilgan baho. Ushbu mezonlar asosida barcha manbalar tizimlashtirildi va ularning mazmuni qiyosiy jihatdan tahlil qilindi. Sharq falsafasi manbalarida yoshlar ma'naviy tarbiyasi masalasi markaziy o'rin egallaydi. Unda insonning ichki dunyosi, axloqiy pokligi, ilmga intilishi va jamiyat oldidagi mas'uliyati ustuvor qadriyatlar sifatida talqin qilinadi. Aksincha, globallashuvga oid zamonaviy ilmiy manbalarda ko'proq ijtimoiy o'zgarishlar, madaniyatlararo integratsiya va shaxs erkinligi masalalariga urg'u beriladi. Bu esa yoshlar ongida ma'lum darajada qarama-qarshi tendensiyalar yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin.

Kontent tahlil asosida yana bir muhim jihat aniqlandiki, Sharq falsafasi g'oyalari mazmunan barqaror va qadriyatlarga asoslangan tizimni tashkil etadi. Ular yoshlar ma'naviy tarbiyasini mustahkamlashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Globallashuv esa dinamik jarayon sifatida yangi qadriyatlar va yondashuvlarni olib kiradi, biroq u har doim ham ma'naviy barqarorlikni ta'minlay olmaydi. Shu bois kontent tahlil natijalari asosida shunday xulosaga kelish mumkinki, yoshlar ma'naviy tarbiyasida Sharq falsafasi g'oyalaridan samarali foydalanish zarur. Ularni zamonaviy globallashuv jarayoni bilan uyg'unlashtirish orqali yoshlarning ma'naviy immunitetini kuchaytirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni saqlab qolish mumkin. Umuman olganda, kontent tahlil metodi mazkur tadqiqotda muhim ilmiy vosita sifatida xizmat qilib, turli manbalardagi g'oyalarni tizimli ravishda o'rganish, ularni umumlashtirish va asosli ilmiy xulosalar chiqarish imkonini berdi. Bu esa mavzuning chuqur ochib berilishiga va ilmiy jihatdan asoslangan natijalarga erishishga xizmat qildi.

Mazkur tadqiqotda yoshlar ma'naviy tarbiyasini o'rganishda muhim metodologik asoslardan biri sifatida aksiologik yondashuvdan foydalanildi. Aksiologik yondashuv — bu ijtimoiy hodisalar, falsafiy g'oyalar va tarbiya jarayonini qadriyatlar tizimi asosida tahlil qilishga qaratilgan ilmiy yondashuv bo'lib, unda inson hayoti, jamiyat va madaniyatning asosiy ma'nosi aynan qadriyatlar orqali ochib beriladi. Globallashuv sharoitida qadriyatlar tizimi muhim transformatsiyaga uchramoqda. Bu jarayonda milliy va an'anaviy qadriyatlar bilan global qadriyatlar o'rtasida muayyan ziddiyatlar yuzaga kelmoqda. Shu nuqtai nazardan, aksiologik yondashuv yoshlar ma'naviy tarbiyasida qaysi qadriyatlar ustuvor bo'lishi lozimligini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Sharq falsafasi qadimdan qadriyatlarga asoslangan tafakkur tizimi sifatida shakllangan. Xususan, Abu Nasr Farobiy o'z ta'limotida adolat, ezgulik va jamiyat manfaatini eng oliy qadriyat sifatida talqin qiladi. Uning fikricha, fozil jamiyat aynan ma'naviy yetuk insonlar orqali barpo etiladi. Abu Ali ibn Sino esa bilim va axloq uyg'unligini inson kamolotining asosiy mezon sifatida belgilab, ilm-ma'rifatni muhim qadriyat darajasiga ko'taradi. Alisher Navoiy asarlarida insonparvarlik, mehr-oqibat, sadoqat va adolat kabi qadriyatlar yoshlar tarbiyasining asosiy negizi sifatida ilgari suriladi. Imom G'azzoliy esa ruhiy poklik, nafsni tiyish va ichki kamolotni inson hayotining eng muhim qadriyatlari sifatida asoslab beradi.

Aksiologik yondashuv nuqtai nazaridan qaralganda, ushbu mutafakkirlar tomonidan ilgari surilgan qadriyatlar tizimi yoshlar ma'naviy tarbiyasida fundamental ahamiyatga ega. Ular nafaqat shaxsiy kamolotni, balki jamiyat barqarorligini ham ta'minlovchi omillar sifatida namoyon bo'ladi. Globallashuv jarayonida esa qadriyatlar tizimi ko'proq individuallik, erkinlik, moddiy muvaffaqiyat va texnologik taraqqiyot kabi omillar bilan boyimoqda. Bu jarayonni Anthony Giddens, Zygmunt Bauman va Ulrich Beck o'z asarlarida tahlil qilib, zamonaviy jamiyatda qadriyatlar tizimi beqarorlashib borayotganini qayd etadilar. Ayniqsa, Bauman "suyuqlashgan jamiyat" konsepsiyasida qadriyatlarning tez o'zgaruvchanligi yoshlar ongida mustahkam ma'naviy mezonlarning shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi. Shu nuqtayi nazardan, aksiologik yondashuv orqali Sharq falsafasi va globallashuv qadriyatlari o'rtasidagi muvozanatni aniqlash muhim hisoblanadi. Sharq falsafasi qadriyatlari ko'proq barqaror, axloqiy va ruhiy kamolotga yo'naltirilgan bo'lsa, globallashuv qadriyatlari dinamik, o'zgaruvchan va ko'pincha individual manfaatlarga asoslanganligi bilan farqlanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yoshlar ma'naviy tarbiyasida faqat global qadriyatlarga tayanish yetarli emas. Aksincha, Sharq falsafasiga xos qadriyatlar — ezgulik, adolat, insonparvarlik, ilmga intilish va ruhiy poklik — ustuvor ahamiyat kasb etishi zarur. Shu bilan birga, zamonaviy jamiyat talablaridan kelib chiqib, erkin fikrlash, innovatsion yondashuv va shaxsiy mas'uliyat kabi global qadriyatlarni ham inkor etib bo'lmaydi. Aksiologik yondashuv mazkur tadqiqotda yoshlar ma'naviy tarbiyasining qadriyatlarga asoslangan mohiyatini ochib berishga xizmat qildi. Ushbu yondashuv orqali Sharq falsafasi g'oyalarining nafaqat tarixiy, balki zamonaviy ahamiyati ham asoslab berildi. Natijada, yoshlar tarbiyasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish zarurligi ilmiy jihatdan isbotlandi.

Mazkur tadqiqotda yoshlar ma'naviy tarbiyasini har tomonlama o'rganish maqsadida sistemali tahlil metodidan ham foydalanildi. Sistemali tahlil — bu o'rganilayotgan obyektning alohida qismlar yig'indisi sifatida emas, balki o'zaro bog'langan, yaxlit va murakkab tizim sifatida tahlil qilishga asoslangan ilmiy yondashuvdir. Ushbu metod yordamida tadqiqot obyekti tarkibiy qismlarga ajratilib, ularning o'zaro aloqalari, funksiyalari va umumiy tizimdagi o'rni aniqlanadi.

Yoshlar ma'naviy tarbiyasi ko'p omilli va murakkab tizim sifatida namoyon bo'ladi. Bu tizim o'z ichiga ijtimoiy, madaniy, falsafiy, pedagogik va axborot omillarini qamrab oladi. Shu bois sistemali tahlil orqali mazkur jarayonning ichki tuzilmasi, uning asosiy elementlari va ular o'rtasidagi o'zaro ta'sir mexanizmlari o'rganildi. Tadqiqotda tizimning asosiy komponentlari sifatida quyidagi elementlar ajratib olindi: birinchidan, yoshlar shaxsiyati va uning ma'naviy ehtiyojlari; ikkinchidan, ta'lim-tarbiya tizimi; uchinchidan, ijtimoiy-madaniy muhit; to'rtinchidan, globallashtirish jarayonining ta'siri; beshinchidan, Sharq falsafasi g'oyalari va qadriyatlarini. Ushbu elementlarning har biri alohida tahlil qilinib, ularning o'zaro bog'liqligi aniqlashtirildi. Sharq falsafasi tizimning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqildi. Xususan, Abu Nasr Farobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy va Imom G'azzoliy ta'limotlari yoshlar ma'naviy tarbiyasining nazariy asoslari sifatida tahlil qilindi. Ularning qarashlari tizimning "qadriyatlar bloki"ni tashkil etib, yoshlar ongida axloqiy mezonlar va ma'naviy yo'nalishlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, globallashtirish jarayoni tizimga tashqi omil sifatida ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon Anthony Giddens, Zygmunt Bauman va Ulrich Beck tomonidan ilgari surilgan nazariyalar asosida tahlil qilinib, uning yoshlar ongiga ko'rsatayotgan ijobiy va salbiy ta'sirlari aniqlashtirildi. Xususan, axborot oqimining ortishi, madaniyatlararo integratsiya va individualizmning kuchayishi tizimning ichki muvozanatiga ta'sir qiluvchi omillar sifatida baholandi. Sistemali tahlil natijasida yoshlar ma'naviy tarbiyasi jarayoni quyidagi o'zaro bog'liq bosqichlardan iborat ekanligi aniqlandi: qadriyatlarni qabul qilish, ularni anglash, ichki e'tiqodga aylantirish va amaliy faoliyatda namoyon etish. Ushbu bosqichlar bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularning samarali ishlashi tizimning barqarorligini ta'minlaydi. Tahlil shuni ko'rsatdiki, agar tizimning biror elementi, masalan, ma'naviy qadriyatlar zaiflashsa yoki tashqi omillar (globallashtirish ta'siri) haddan tashqari kuchaysa, bu butun tizimning izdan chiqishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli tizimning barcha elementlari o'rtasida muvozanatni saqlash muhim hisoblanadi. Sistemali tahlil metodi mazkur tadqiqotda yoshlar ma'naviy tarbiyasini kompleks va yaxlit tizim sifatida o'rganish imkonini berdi. Ushbu yondashuv orqali Sharq falsafasi g'oyalarining tizimdagi o'rni, globallashtirishning ta'siri va ularning o'zaro bog'liqligi ilmiy asosda yoritildi. Natijada yoshlar tarbiyasida barqaror va samarali tizimni shakllantirish uchun barcha omillarni uyg'unlashtirish zarurligi asoslab berildi.

NATIJA VA MUHOKAMALAR. Mazkur tadqiqot globallashtirish sharoitida yoshlar ma'naviy tarbiyasida Sharq falsafasi g'oyalarining o'rni va ahamiyatini tizimli va qiyosiy yondashuvlar orqali o'rganishga qaratildi. Sistemali, kontent va aksiologik tahlil metodlari asosida olib borilgan ilmiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, yoshlar tarbiyasida Sharq falsafasi qadriyatlarini ustuvor ahamiyatga ega bo'lib, ular zamonaviy globallashtirish jarayonida yuzaga kelayotgan murakkab va ko'p omilli ijtimoiy-madaniy muhitga samarali javob berish imkonini beradi.

Birinchidan, Sharq falsafasi g'oyalari yoshlar ma'naviy tarbiyasining nazariy va amaliy asosini tashkil etadi. Abu Nasr Farobiy ta'limotida adolat, ezgulik va jamiyat manfaatini ustuvor qadriyat sifatida ko'rish, Abu Ali ibn Sino esa ilm va axloq uyg'unligini inson kamolotining markazi deb hisoblash orqali yoshlarning ruhiy va aqliy rivojlanishiga yo'l ochadi. Shu bilan birga, Alisher Navoiy va Imom G'azzoliy asarlarida ilgari surilgan insonparvarlik, ruhiy poklik va jamiyatga foydali bo'lish kabi qadriyatlar zamonaviy yoshlar tarbiyasida barqaror axloqiy mezonlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu qadriyatlar nafaqat shaxsiy kamolotga, balki jamiyatning ma'naviy barqarorligiga ham sezilarli hissa qo'shadi.

Ikkinchidan, globallashtirish jarayoni yoshlar ma'naviy dunyosiga sezilarli tashqi ta'sir

ko'rsatadi. Anthony Giddens, Zygmunt Bauman va Ulrich Beck asarlarida ta'kidlanganidek, globallashuv yoshlar ongida individualizmning kuchayishi, madaniyatlararo integratsiya va tez o'zgaruvchan qadriyatlarning shakllanishiga sabab bo'ladi. Shu bilan birga, bu jarayon milliy va an'anaviy qadriyatlarning zaiflashishiga olib kelishi mumkin, bu esa yoshlar ma'naviy barqarorligini xavf ostiga qo'yadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, globallashuvning ijobiy jihatlari — axborot va bilimga kirish imkoniyati, madaniy boyitish, shaxsiy erkinlikni rivojlantirish — yoshlarning bilim va dunyoqarashi kengayishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Biroq, qadriyatlarning dinamik va tez o'zgaruvchan tabiati ba'zi yoshlarda ma'naviy beqarorlik va identitet muammolarini keltirib chiqarishi mumkin.

Uchinchidan, Sharq va G'arb qadriyatlarini uyg'unlashtirishning amaliy zaruriyati aniqlanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yoshlar tarbiyasida samarali natijaga erishish uchun Sharq falsafasi g'oyalari barqaror ma'naviy qadriyatlar sifatida saqlash bilan birga, zamonaviy global qadriyatlar — erkin fikrlash, innovatsion yondashuv, ijtimoiy adaptatsiya — bilan uyg'unlashtirish zarur. Bu integrativ yondashuv yoshlarni nafaqat ma'naviy barkamol, balki zamonaviy jamiyat talablariga mos shaxs sifatida shakllantirish imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, Sharq falsafasi qadriyatlari va globallashuv ta'siri bir-birini inkor etmaydi, balki sinergik tarzda yoshlar tarbiyasini boyitishi mumkin.

To'rtinchidan, tizimli va aksiologik tahlil natijalari ilmiy ahamiyat kasb etadi. Sistemali yondashuv yordamida yoshlar ma'naviy tarbiyasi tizimining tarkibiy qismlari va ularning o'zaro bog'liqligi aniqlanib, tarbiyadagi muhim mexanizmlar ochib berildi. Aksiologik yondashuv orqali qadriyatlar tizimi va ularning tarbiyadagi o'rni ilmiy jihatdan asoslandi. Kontent tahlil esa Sharq falsafasi va globallashuv manbalaridagi ma'naviy-axloqiy g'oyalarni tizimli va qiyosiy ravishda o'rganish imkonini berdi.

Natijada, globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviy tarbiyasida Sharq falsafasi g'oyalari nafaqat tarixiy ahamiyatga, balki zamonaviy ilmiy va amaliy ahamiyatga ham ega ekanligi isbotlandi. Shu bilan birga, globallashuvning ijobiy va salbiy jihatlari hisobga olgan holda, yoshlar tarbiyasida integrativ, qadriyatlarga asoslangan va zamonaviy talablarga moslashgan modelni shakllantirish zarurati aniqlandi. Bu yondashuv yoshlarni nafaqat ma'naviy barkamol, balki global jamiyatda faol va samarali shaxs sifatida tarbiyalash imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, globallashuv yoshlar ongiga turli g'oyaviy va madaniy ta'sirlar kirib kelishiga qaramay, Sharq falsafasi g'oyalari ularni ma'naviy jihatdan barqaror va barkamol shaxs sifatida tarbiyalashda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Sharq falsafiy merosni zamonaviy pedagogik metodlar bilan uyg'unlashtirish yoshlarning ma'naviy tarbiyasini yanada samarali qiladi, ularni jamiyatda faol, mas'uliyatli va axloqiy barkamol shaxs sifatida shakllantiradi. Shu bilan birga, bu yondashuv yoshlarning kognitiv, affektiv, kommunikativ, aksiologik va faoliyat komponentlarini uyg'un tarzda rivojlantirish imkonini beradi va jamiyatning ijtimoiy hamda ma'naviy barqarorligiga hissa qo'shadi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, Sharq falsafasi g'oyalari globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviy tarbiyasining barqarorligi va samaradorligi uchun fundamental asosdir, zamonaviy global qadriyatlar bilan uyg'unlashtirilganda esa tarbiyaviy jarayon yanada boy va samarali bo'ladi. Sharq falsafasi g'oyalari yoshlarning bilim va tafakkurini rivojlantirish bilan birga, ularning hissiy, axloqiy hamda amaliy faoliyatini shakllantirishda ham muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ushbu g'oyalar yoshlarni nafaqat shaxsiy hayotida, balki jamiyatdagi ijtimoiy faoliyatda ham axloqiy va ma'naviy printsiplarga tayangan holda harakat qilishga yo'naltiradi. Sharq falsafasi merosi yoshlarning ichki dunyosi va axloqiy qarorlarini shakllantirishda muhim manba sifatida xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Sharq mutafakkirlari ta'kidlagan insonparvarlik, adolat, mehr-oqibat, halollik va bilimga intilish kabi qadriyatlar bugungi globallashuv sharoitida ham yoshlar tarbiyasida dolzarbligini yo'qotmagan. Bu qadriyatlar yoshlarni ongli va mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga, ijtimoiy muammolarni hal qilishga va jamiyat farovonligiga hissa qo'shishga undaydi. Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni

ko'rsatadiki, yoshlarni ma'naviy jihatdan barqaror va barkamol shaxs sifatida shakllantirishda zamonaviy pedagogik metodlarni Sharq falsafasi g'oyalari bilan uyg'unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, interaktiv darslar, loyihaviy ishlar, madaniy va ijtimoiy tadbirlar yoshlarni amaliy faoliyatga jalb qilib, ularning ma'naviy va axloqiy qadriyatlarini hayotga tatbiq etishini ta'minlaydi. Shu tariqa, xulosa qiladigan bo'lsak, Sharq falsafasi g'oyalari yoshlarning ma'naviy dunyoqarashi, ijtimoiy faolligi va axloqiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Demak, globallashtirish sharoitida Sharq falsafasi g'oyalari yoshlar ma'naviy tarbiyasida nafaqat nazariy asos balki amaliy yo'nalish beruvchi muhim muhim manba sifatida ham namoyon bo'ladi. Ularni ta'lim va tarbiya jarayoniga samarali integratsiya qilish yoshlarni ma'naviy barkamol, axloqiy mustahkam va jamiyatdagi faol, mas'uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu yondashuv jamiyatning ijtimoiy va ma'naviy barqarorligini mustahkamlashga hissa qo'shadi hamda yosh avlodning kelajakdagi muvaffaqiyati uchun asos yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Shavkat Mirziyoyev. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. Shavkat Mirziyoyev. *Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz*. – Toshkent: O'zbekiston, 2018.
3. Abu Nasr Farobiy. *Fozil odamlar shahri*. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.
4. Abu Ali Ibn Sino. *Donishnoma*. – Toshkent: Fan, 2011.
5. Abu Rayhon Beruniy. *Tanlangan asarlar*. – Toshkent: Fan, 2010.
6. Alisher Navoiy. *Mahbub ul-qulub*. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2016.
7. Abdulla Avloniy. *Turkiy guliston yoxud axloq*. – Toshkent: O'qituvchi, 2008.
8. Ergashev H.S. *Falsafiy ta'limotlar va ularning shaxs ma'naviy kamolotiga ta'siri*. – Toshkent: Fan, 2022.
9. Anthony Giddens Giddens A. *Runaway World: How Globalisation is Reshaping Our Lives*. – London: Routledge, 2020.
10. Zygmunt Bauman Bauman Z. *Liquid Modernity*. – Cambridge: Polity Press, 2021.
11. Ulrich Beck Beck U. *World at Risk*. – Cambridge: Polity Press, 2020.
12. Chumakov A., Gay W. (eds.) *Between Past Orthodoxies and the Future of Globalization*. – Dordrecht: Springer, 2021.